

Відгук
офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Харченка Сергія Яковича на дисертацію Грищука Дмитра Геннадійовича
“Громадянська соціалізація молоді в діяльності молодіжних козацьких
організацій”, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

В умовах реалізації державної політики щодо розробки і впровадження нових моделей соціалізації молоді актуальною слід вважати обрану Грищуком Д. Г. проблему забезпечення громадянської соціалізації юнаків і дівчат на основі діяльності молодіжних козацьких організацій з відбиттям у її змісті цінностей етнокультурного та національно-педагогічного досвіду, висвітленням способів і засобів формування громадянської соціалізованості конкретної молодої людини у відповідності до теорії соціальної педагогіки та соціальної роботи.

Актуальність роботи прямо пов'язана з розв'язанням сукупності суперечностей, які дисертант правильно визначив у її вступі.

Цікавою є концептуальна ідея цього дослідження, пов'язана з розкриттям соціалізаційних можливостей молодіжної козацької організації.

Немає великих претензій до методологічного підґрунтя цього наукового пошуку, основу якого складають системний, компетентнісний, культурологічний, особистісно зорієнтований, діяльнісний підходи, та до його поняттєво-категорійного апарату.

Можна вести мову про достатній рівень оптимальності і несуперечливості поставлених дисертантом завдань та шляхів їх реалізації. Відмічаємо адекватність теоретичних та емпіричних методів дослідження специфіці обраної проблеми, а також відповідність отриманих у ході експерименту результатів критеріям наукової новизни, теоретичного та практичного значення.

Суттєвою характеристикою роботи виступає її системність та цілком виправдана логіка дослідження, що прослідковується у двох розділах дисертації.

Дослідник мав право, розглянувши феномен громадянської соціалізації молоді як предмет наукового пошуку різних науковців, перейти до з'ясування сутності цього процесу в умовах молодіжних козацьких організацій. А потім уже на

об'єктивній основі проектувати модель системи громадянської соціалізації юнаків і дівчат як її членів, характеризувати компоненти відповідної системи та перевірити її ефективність в процесі експериментальної роботи.

Аналізуючи зміст першого розділу дисертації, не важко побачити намагання Грищука Д. Г. добре розібратися в її теоретичному підґрунті, в працях вітчизняних та зарубіжних дослідників. Особливо це стосується феномену соціалізації української та студентської молоді, формуванню у неї громадянської культури і громадянськості. Труднощі дослідника були насамперед пов'язані з тим, що особливостям громадянської соціалізації молодих людей в Україні присвячено дуже мало праць. Зокрема, це роботи Н. Самохіної, Т. Швець та Ю. Ївженко. Спираючись на них, дисертанту таки вдалося дати достатньо цікаве власне робоче визначення громадянської соціалізації молоді, яке враховує: напрями цього процесу (духовний, правовий, національно-патріотичний, валео-екологічний), визначення його цільового орієнтиру (складники громадянськості), механізм (суб'єкт-суб'єктна взаємодія) та соціальні інститути, що забезпечують цей процес (родина, територіальна громада, заклади освіти, молодіжні організації тощо) і пріоритетне джерело соціалізованості.

На увагу заслуговують дві групи соціально-педагогічних можливостей молодіжних козацьких організацій у справі формування у молодих людей громадянської соціалізованості. Перша пов'язана з організацією їх пізнавальної діяльності в контексті оволодіння значущою для громадянської соціалізації системою цінностей, а друга – з формуванням у них важливих для громадянина України практичних умінь і навичок в ході реалізації проектів різнобічного характеру.

Привертає увагу обґрунтована дисертантом модель системи громадянської соціалізації молоді в діяльності молодіжних козацьких організацій, в якій він намагався втілити свою основну концептуальну ідею. Її основою є реалізація на практиці принципів домінування емоційно-духовного чинника у формуванні громадянськості, забезпечення у цьому процесі єдності емоційного і раціонального. Не можна назвати тривіальними окреслені ним такі механізми громадянської

соціалізації, як єдність громадянської свідомості і самосвідомості особистості, її ідентифікація с видатними представниками козацької доби. На особливу увагу заслуговує комплекс специфічних внутрішніх умов ефективного функціонування відповідної системи. Представлена система громадянської соціалізації молоді в молодіжних козацьких організаціях як “стійка, динамічна, взаємопов’язана сукупність методологічних підходів, принципів, механізмів, напрямів, методів та соціалізаційних умов, що стимулюють формування в учнів та студентів мотивів активної громадянської діяльності на засадах кращих українських цінностей козацької доби, сприяють оволодінню ними на заняттях та в територіальній громаді і, як результат – досягнення високого рівня громадянської соціалізованості” віддзеркалює як внутрішні зв’язки між її компонентами, так і зв’язки зовнішні з соціальним середовищем.

Важливим елементом другого розділу вважаємо наявність двох програм: програми організації і проведення експериментальної перевірки спроектованої системи і програми громадянської соціалізації вихованців загальноосвітніх і вищих освітніх закладів. У програмі експерименту закономірно зафіксовано його база, мета, залежні і незалежні змінні, гіпотеза, його ранг і завдання. Досліднику вдалося розробити таку програму громадянської соціалізації членів експерименту в молодіжних козацьких організаціях, яка реально стала перехідною ланкою між спроектованою ним системою та практичною роботою.

Родзинкою другого розділу є наявність в ньому багатого емпіричного матеріалу, пов’язаного з особливостями створення організаторами експерименту різнобічних умов: формування в учнів і студентів як членів експериментальної групи мотивів громадянської соціалізації, безпосередньо організації і стимулюванні цього процесу. Опоненту цікаво було читати сторінки роботи, на яких розкривалася специфіка реалізації програми “Козацький часопис”, йдеться про організацію волонтерського руху, благодійної діяльності, просвіти та участі в цих процесах самих членів молодіжних козацьких організацій, зокрема клубів “Соколи”.

Вважаємо виправдною вибір і модифікацію автором діагностичних методик, а також навчально-методичного забезпечення кожного етапу реалізації спроектованої програми громадянської соціалізації молоді.

Відмічаємо наявність оцінки результатів дослідження не тільки на кількісному, але й на якісному рівнях, використання в процесі кількісної оцінки методів математичної статистики (критерію χ^2).

Отримані Грищуком Д.Г. результати дослідження є практично значущими

Достатньо високо і позитивно оцінюючи це дослідження, зазначаємо що воно не уникнуло певних недоліків.

1. Грищук Д.Г. правильно визначає предметом свого наукового пошуку як систему громадянської соціалізації в діяльності молодіжних козацьких організацій. Цій системі присвячено в роботі багато сторінок, її модель і компоненти, проте як система загалом, так і кожний її компонент повинен виконувати певні функції, саме про ці функції в роботі не йдеться.

2. У розробленій дисертантом моделі йдеться, зокрема, про такий механізм громадянської соціалізації, як узгодженість ідеологій і принципів інститутів соціалізації. Із змісту роботи не зрозуміло, хто конкретно і як успішно займався складним питанням узгодженості принципів й ідеологічних установок відповідних інститутів на сприяння соціалізаційного процесу в козацьких клубах.

3. Автор дисертації (особливо у 2 розділі) належну увагу приділяє таким напрямам громадянської соціалізації молоді в молодіжним козацьким організаціям як національно-патріотичний, духовний і правовий. Проте, ще в теоретичній частині роботи не визначено у ролі пріоритетного напрямку – валео-екологічного, сутнісні характеристики та особливості якого в дисертації розкриваються слабо.

4. Другий розділ роботи насичено багатим імперичним матеріалом, що висвітлює специфіку соціалізаційного процесу в молодіжних козацьких організаціях, конкретно громадянсько значущі дії. Однак дисертант не зупиняється на труднощах організації експерименту в різних регіонах України, тих викликах, які заважали йому як організатору розв'язання поставлених завдань.

5. Дисертація не уникнула орфографічних і стилістичних огріхів.

Зроблені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку результатів дослідження.

Отримані результати достатньо повно віддзеркалено у 13 одноосібних публікаціях, із яких 3 – у наукових фахових виданнях України, 2 – у зарубіжних періодичних виданнях, 2 - як навчально-методичні посібники.

Належною є також апробація результатів науково-дослідної роботи на науково-практичних конференціях.

Таким чином, дисертація Грищука Дмитра Геннадійовича „Громадянська соціалізація молоді в діяльності молодіжних козацьких організацій” є актуальною, самостійно виконаною і завершеною науково-дослідною працею та відповідає вимогам, які ставляться до кандидатських дисертацій (п. 9, 11, 12, 13 „Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно постанов Кабінету Міністрів України за № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а сам автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри соціальної педагогіки
ДЗ „Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка”

С. Я. Харченко

